

הרב קותי מייזליש

תחומין - דאורייתא או דרבנן?

ראשי פרקים:

1. הקדמה.
2. תחומין דאורייתא - שיטת ר"ע.
3. תחומין דאורייתא ודרבנן: דאורייתא - מי"ב מיל ומעלה, דרבנן - מאלפיים אמה ועד י"ב מיל.
4. תחומין דרבנן.
5. שיטות האחרונים להלכה.
6. סיכום.

1. הקדמה:

בנושא תחומין יש לשים לב, שקיימות שלש מידות תחום:

א. אלפיים אמה.

ב. מאלפיים אמה ועד י"ב מיל.

ג. י"ב מיל ומעלה.

בתחום הראשון, תחום אלפיים אמה, מוסכם על כל השיטות, שכל אדם יש לו אלפיים אמה לכל רוח חוץ מד' אמותיו או מהמקום ששבת בו. מקור דין זה בגמרא¹: "אל יצא איש ממקומו² - אלו אלפיים אמה". רב חסדא בגמ' מסביר את צורת הלימוד: למדנו מקום ממקום ומקום מניסה וכו'. לומד בג"ש מהפסוק³ "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפיים באמה" וגו'. אנו מוצאים שתחום העיר כולל אלפיים אמה שמסביבה, אף לעניין תחום שבת שיעורו אלפיים אמה, וכל תחום

1. עירובין נא. 2. שמות ט"ז, כ"ט. 3. במדבר ל"ה, ה.

זה מוגדר מקומו של האדם, מעבר לתחום זה אסור לו לצאת. באיסור יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה נתמקד בשאלה האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, גם אם יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה דרבנן, יש לברר האם הדין כן גם ביציאה מתחום י"ב מיל, או שיציאה מתחום י"ב מיל חמורה והיא מדאורייתא.

לנושא זה חשיבות גדולה מאד, בעלת השלכות ונ"מ הלכה למעשה. אם אנו אומרים שאיסור יציאה חוץ לתחום דרבנן, כל דין מהלכות שבת שאנו מתירים לעבור בו על איסור דרבנן ע"מ לקיימו יהיה מותר. לדוגמא: בדין מעשה שבת - אוכל שהובא מחוץ לתחום - האם מותר יהיה לאוכלו בשבת? מביא החיי אדם⁴:

"המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה, אם כשוגג מותר אפילו לו אפילו בו כיום, ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מוצאי שבת מיד, ומכל מקום יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל".

באיסורי תורה, כותב החיי אדם, יש להחמיר, ולכן אם אנו אומרים תחומין דאורייתא יהיה אסור לאכול, ואם דרבנן אזי מותר. דוגמא שנייה: מובא לגבי חולה⁵:

"חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה... אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא אפילו יש בו סכנת איבר, ולחלל עליו ישראל באיסור דרבנן כידיים יש מתירים אפילו אין בו סכנת איבר וי"א שאם יש בו סכנת איבר עושין ואם אין בו סכנת איבר אין עושין וי"א שאם אין בו סכנת איבר עושין בשינוי ואם יש בו סכנת איבר עושין בלא שינוי וי"א... ודברי הסכרא השלישית נראין".

אם תחומין דאורייתא, לאדם הצריך לסייע לחולה כזה יהיה אסור להגיע אליו, ואם תחומין דרבנן יהיה מותר אפילו בלא שינוי להגיע לחולה, שיש בו סכנת איבר.

4. כלל ט' מהלכות שבת. הביאו הביאור הלכה סי' שי"ח סע' א'. 5. שו"ע או"ח סי' שכ"ח סע'

2. תחומין דאורייתא - שיטת ר"ע:

דברי ר"ע מובאים במשנה בסוטה⁶:

"בו ביום דרש ר"ע "ומדותם מחוץ לעיר ... אלפיים באמה" ומקרא אחר אמר: "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב" - הא כיצד? אלף אמה מגרש ואלפיים תחום שבת. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אלף אמה מגרש ואלפיים שדות וכרמים".

ובגמרא⁷ שם מובא:

"במאי קא מיפלגי? מר סבר תחומין דאורייתא, ומר סבר דרבנן".

ר"ע סובר תחומין דאורייתא החל מאלפיים אמה ומעלה ומדייק זאת מהייתור בפסוקים.

כשיטת ר"ע משמע מהמשנה⁸ העוסקת בדיני מחנה היוצא למלחמה:

"ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מ"מ ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב".

ובגמרא שם⁹:

"אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא עירובי חצרות אבל עירובי תחומין חיובין, דתני ר' חייא: לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. וקשיא ליה לר' יונתן וכי לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד? אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא?! "אל יצא" כתיב".

למדים אנו מגמרא זו, שמחנה היוצא למלחמה חייב להניח עירוב תחומין, ועל עירוב תחומין אומר ר' חייא לוקין דבר תורה. סוגיא זו מדכרת רק על תחום מאלפיים אמה והלאה, ומסקנתה - תחומין דאורייתא כשיטת ר"ע. (ומה שכתוב במשנה "ופטורין מלערב" מתייחס

6. סוטה כ"ז: 7. סוטה ל: 8. עירובין י"ז: 9. עירובין י"ז:.

לדין עירובי חצרות ודיני דרבנן שהקלנו למחנה).
 כשיטת ר"ע - תחומין דאורייתא סוברים גם ר"מ ור' יהודה במשנה
 בעירובין¹⁰:

"תרומה ונטמאת מבעו"י אינו עירוב, משחשיכה הרי זה עירוב,
 אם ספק ר"מ ור' יהודה אומרים הרי זה חמר גמל, ר' יוסי
 ור"ש אומרים ספק עירוב כשר".

מדובר במשנה, באדם שהניח עירוב תחומין בסוף אלפיים אמה
 מעירו, וע"י כך רוצה לציין ששכיתו לא בעירו אלא במקום עירובו
 ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח. העירוב שהניח נטמא ואינו ראוי
 לאכילה ספק אם נטמא מבעו"י ספק נטמא משחשיכה - אומרים ר"מ ור'
 יהודה ה"ז חמר גמל. אנו הולכים לחומרא, כיון שספק לנו אם קנה
 עירובו, ובמקום עירובו שכיתו, או לא קנה ובעירו שכיתו, ומחמת
 ספק זה נאסר לילך אלא אלפיים אמה שבין ביתו לעירובו. משמעות
 ה"ז חמר גמל היא, ה"ז כחורש בחמור וגמל, שזה מושכו לכאן וזה
 לכאן.

קיי"ל ספק דאורייתא לחומרא ספק דרבנן לקולא, וודאי כאן
 במקום עונג שבת היה מקום לפסוק לקולא, אלא שנצטרך לומר שתחומין
 דאורייתא.

סיוע זה לשיטת ר"ע חזק במיוחד בעקבות גמרא נוספת בעירובין¹¹
 ושם נאמר ביחס לר' יהודה המופיע גם במשנתנו: "אמר רב יהודה אמר
 שמואל כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו". מגמרא זו
 יוצא שהאמוראים, רב יהודה בשם שמואל, סוברים שהלכה כר"ע (בהנחה
 שהכלל שאמרו נכון לגבי המשנה בעירובין לה). והם מצטרפים ל"אמרי
 דבי ר' ינאי" ולר' חייא, האומר לוקין על עירוב תחומין דבר
 תורה, וכן ר"מ שנזכר במשנה זו יחד עם ר' יהודה.
 כשיטת ר' יהודה נוקט גם התלמוד הירושלמי¹²:

"ומערכין... א"ר חייא בר אשי הדא דתימר בעירובי חצרות
 אבל עירובי תחומין דבר תורה הן".

10. עירובין לה. 11. עירובין פ"א: 12. ירושלמי שבת סוף פרק שני. הביאו הרמב"ן במלחמות
 ה' עירובין ה.

דעת הראשונים כשיטת ר"ע:

הרמב"ם¹³ מביא כשיטת ר"ע את איסור יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה בתור מצוות לא תעשה. לשונו:

"הזהיר שלא להלך חוץ לתחום במדינה בשבת, והוא אומרו "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ובאה הקבלה שגבול ההליכה שהיא אסורה מה שנוסף על אלפיים אמה חוץ למדינה".

ובהמשך מביא הרמב"ם לשון המכילתא "אל יצא איש ממקומו אלו אלפיים אמה". מביא הרמב"ם דברי ר"ע שיציאה חוץ לתחום אלפיים אמה אסורה מדאורייתא.

הרמב"ן¹⁴ מביא בשם רבנו אפרים הסוכר ג"כ שהלכה כר"ע ומוכיח דבריו מהגמרא בעירובין נא. : "הני אלפיים אמה היכא כתיבן" ואת לימודו של רב חסדא "למדנו מקום ממקום" וכו'.

הרמב"ן אינו מסכים עם רבנו אפרים ודוחה את דבריו. הרמב"ם בהלכה חוזר בו מדבריו בספר המצוות. וכן רוב הראשונים חולקים ודוחים את שיטת ר"ע.

הסבר הדחייה:

א. ר"ע לומד מהפסוק "ומדותם מחוץ לעיר... אלפיים באמה" - לתחום שבת. כותב הרשב"א¹⁵: אסמכתא בעלמא היא - הפסוק שהביא ר"ע משמש בתור אסמכתא כלבד והגמרא¹⁶ משמיעה לנו שדין תחום אלפיים אמה אסמינהו על פסוק זה.

ב. דבי ר' ינאי פוסקים הלכה כר"ע, שכמחנה פטורים מלערב עירובי חצרות אבל עירובי תחומין - דאורייתא חייבין, ומביא את ר' חייא. הקושי עליו: כיצד פוסק כר"ע שהוא שיטה יחידאית? ומתוך הרמב"ן: דבי ר' ינאי, שהעמידו את המשנה כר"ע סוברים, שר"ע אינה שיטה יחידאית, וכל רשימת התנאים והאמוראים שכתבנו היא כשיטת ר"ע. כך מוסבר כיצד פסקו דבי ר' ינאי כר"ע. ודוחה הרמב"ן: אנן קייל"ל כרבנן החולקים על ר"ע וסוברים תחומין דרבנן. ומביאים הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א דברי הראב"ד, הגורס

13. ספר המצוות ל"ת שכ"א. 14. הרמב"ן בחידושו לעירובין י"ז: 15. הרשב"א בחידושו

לעירובין י"ז: 16. עירובין נ"א.

בדברי ר' חייא במקום "לוקין על עירובי תחומין דבר תורה"17 "לוקין על תחומין דבר תורה" והעניין מתייחס לי"ב מיל ומעלה, שעליהם לוקים מהתורה, א"כ, מדוע נאסר במחנה לצאת חוץ לאלפיים ללא עירוב?

כיון שיש אסמכתא לתחומין מן התורה, כלומר: שיש להם עיקר מהתורה והפסוק "אל יצא איש ממקומו" מתייחס לתחומין בדרך אסמכתא וכיון דאסמכינהו אקרא בני מחנה מוזהרין עליהם. 2. הראיה השלישית שהביא מהמשנה18, שר"מ ור' יהודה סוברים כר"ע, ובגמרא19 הביא: "אמר רב יהודה אמר שמואל כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו". לכאורה, ראיה חזקה להוכיח שהלכה תחומין דאורייתא, אלא שלכלל הנ"ל יש יוצאים מן הכלל, ובמשנה זו אין הלכה כר' יהודה אלא כר' יוסי ור"ש, שספק עירוב כשר. וכ"כ נתקבלה עדותו של אבטולמוס, שהעיד משום חמישה זקנים על ספק עירוב שכשר.

3. תחומין דאורייתא ודרבנן: דאורייתא - מי"ב מיל ומעלה. דרבנן - מאלפיים אמה ועד י"ב מיל. מקור דין זה מופיע בירושלמי20:

"אמר ר' יוסה הגיעוך סוף תחומי שבת שאינן מחוורין מדבר תורה. רב מנא בעי נחא לאלפיים אמה אינו מחוור, ארבעת אלפים מחוור הוא, ר' שמעון בר כרסנא בשם ר' אחא אין לך מחוור מכולם אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל".

ר' יוסה אומר בירושלמי "הגיעוך...". - כשתדקדק בתחומי שבת תראה שאינן מדין תורה אלא מתקנת חכמים21. וכל זה דווקא מאלפיים אמה ועד י"ב מיל, אבל מעל י"ב מיל אומר ר"ש בר כרסנא אין לך מחוור מכולם - שהוא כמחנה ישראל וחייבין עליו מהתורה. בעקבות הירושלמי הנ"ל הלכו הרי"ף והרמב"ם ופסקו מאלפיים אמה ועד י"ב מיל מדרבנן, מי"ב מיל ומעלה דאורייתא. לשונו של הרי"ף:

17. שזה מתייחס בהכרח לאלפיים כיון שמדובר בעירוב. 18. עירובין לה. 19. עירובין פ"א:.

20. ירושלמי עירובין פ"ג ה"ד. 21. קרבן העדה שם.

"נמצאו עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא: מאלפיים אמה ולמעלה עד י"ב מיל לוקה עליהן מדרבנן ולר"ע מדאורייתא, מי"ב מיל ולמעלה לוקה עליהם מדאורייתא לד"ה".

הרמב"ם בהלכה²² חזר בו, ממה שכתב בספר המצוות²³ לפסוק כר"ע שתחומין דאורייתא, אלא פוסק כירושלמי הנ"ל וכרי"ף. לשונו:

"ואם יצא חוץ לאלפיים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל, אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה".

ועוד בעניין שיטת הרמב"ם בדין תחומין דאורייתא או דרבנן. נראה שהתלבט הרמב"ם בדין זה וחזר בו מדברים שכתב לפחות פעמיים בחייו:

א. בצעירותו²⁴ כתב הרמב"ם את פירוש המשנה, וביחס למשנה בסוטה המביאה שיטת ר"ע ור"א בנו של ר"י הגלילי, החולק עליו, כותב²⁵:

"ר"ע סבר שאיסור תחומין מדאורייתא ואמר שהם מפורשות בפסוק, ור"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר שתחומין מדרבנן... והלכה כר"א בנו של ריה"ג שאומר תחומין דרבנן".

בפשטות, פוסק כאן הרמב"ם תחומין דרבנן בכל מקרה כשיטת הרמב"ן ודעימיה לקמן.

ב. בהמשך חייו חבר הרמב"ם את ספר המצוות ובו פוסק²⁶ תחומין דאורייתא החל מאלפיים אמה, פוסק הלכה כר"ע. כלומר חזר בו ממה שפסק בפיהמ"ש הלכה תחומין דרבנן.

ג. ובהמשך חייו בכותבו את היד החזקה פסק כירושלמי²⁷ המחלק

22. הלכות שבת פכ"ז ה"ב. 23. ספר המצוות ל"ת שכ"א, ראה לעיל. 24. באנציקלופדיה אוצר ישראל ערך מימוני מביא סדר חיבוריו של הרמב"ם: א. פיהמ"ש (מגיל 23-33), ב. ספר המצוות ג. היד החזקה. 25. רמב"ם פיהמ"ש סוטה פ"הה. 26. רמב"ם ספר המצוות ל"ת שכ"א. יעו"ש ברמב"ן המשיג עליו כיצד פוסק כר"ע. 27. רמב"ם הלכות שבת פכ"ז ה"ב.

מאלפיים אמה ועד י"ב מיל מדרבנן, ומי"ב מיל ומעלה מדאורייתא. חזר בו בשניה ממה שכתב בספר המצוות ולמעשה בשלשת כתביו הביא את כל שלש הדעות בדין תחומין. כמובן, שלעניין פסק הלכה אנו הולכים לפי מה שכתב ביד החזקה. ספר החינוך הולך בעקבות הרמב"ם והרי"ף ומחלק בדין תחומין. לשונו:

"אל יצא איש ממקומו ביום השביעי... מקומו נקרא כל שאינו מרחיק יותר משלש פרסאות (= י"ב מיל) חוץ לעיר וכו', וחכמים גדרו גדר ואסרו שלא לילך יותר מאלפיים אמה חוץ לעיר".

שיטת הראב"ד²⁸: לומד מהגמרא בעירובין²⁹:

"הני אלפיים אמה היכא כתיבן, ואמרינן דכתיב "אל יצא איש ממקומו", ואמר רב חסדא גמרינן מקום ממקום וכו'. שמעינן דתחומין אית להו עיקר מן התורה... מיהו האי קרא לדעת רבנן בתחום ג' פרסאות (י"ב מיל) נא' כשיעור מחנה ישראל אבל אלפיים אמה אסמכתא דרבנן היא".

הראב"ד פוסק כרמב"ם והרי"ף המחלקים בין תחום אלפיים אמה ועד י"ב - דרבנן ומתחום י"ב מיל ומעלה דאורייתא, יש לשים לב שאינו מתבסס על הירושלמי הנ"ל אלא לומד שיטתו מדברי הגמ' בעירובין.

שיטת השאילתות דרב אחאי גאון³⁰:

"מאן דמסגי טפי מאלפיים אמה בשבת מלקינן ליה. דתאני ר' חייא מלקין על עירובי תחומין מדברי תורה".

יש מי שרצה לפרש³¹ שהשאילתות פוסק כר"ע, דאף באלפיים אמה הווי דאורייתא.

אולם הנצי"ב בהעמק שאלה כותב:

28. הביאו הרמב"ן, הרשב"א, הר"ן והריטב"א. 29. עירובין נא. 30. תחילת סי' מ"ח. 31.

בריטב"א מהדורה מדעית מביא כן בהערה לעירובין י"ז:.

"א"א לפרש דרבנו ס"ל תחום אלפיים אמה מדברי תורה שהרי תופס כל הקולות שנאמרו בתחומין משום דתחומין דרבנן".

ולכן מסביר בהמשך, שהמלקות, המוזכרות בשאילתות, הינן מכת מרדות כמפורש ברמב"ם, ומה שהביא רביה מר' חייא שלוקין מדברי תורה היינו על עירוב של י"ב מיל שהוא מהתורה - לוקין. לשיטת השאילתות, עפ"י הסבר הנצי"ב, יש עירוב מהתורה לי"ב מיל והמערכ יוכל לילך עד כ"ד מיל מהתורה.

הנצי"ב, בהמשך דבריו שם, מסביר את יסוד העניין: דבר שיש לו עיקר בתורה לוקין עליו, ודבר שאין לו עיקר בתורה משמתין אותו - אם עבר עליו. ובהמשך כותב: "ולכך הביא רבנו שמי שיצא חוץ לתחום מלקין אותו מכת מרדות ולא היו משמתין אותו, ומדוע? - דתני ר' חייא מלקין על עירובי תחומין פ' בי"ב מיל מדברי תורה, - א"כ תחומין יש להם עיקר מהתורה ומשום הכי היו מלקין ליה ולא היו משמתין". יסוד זה מסביר לנו את הקשר בין הלוקין לבין דברי ר' חייא מדברי תורה, לפיכך מלקין למי שיוצא חוץ מאלפיים אמה בשבת. סיכום: מתחום אלפיים אמה עד י"ב מיל דרבנן, י"ב מיל ומעלה דאורייתא. שני מקורות מרכזיים לשיטתנו: א. הירושלמי. ב. הגמ' בעירובין נא.

בשיטה זו הולכים הרמב"ם ביד החזקה; הרי"ף; ספר החינוך; הראב"ד והשאילתות עפ"י הסבר הנצי"ב בהעמק שאלה.

4. תחומין דרבנן.

עד כה ראינו שתי שיטות כדין תחומין:

א. תחומין דאורייתא החל מאלפיים אמה - שיטת ר"ע.

ב. תחומין מאלפיים אמה עד י"ב מיל - דרבנן, מי"ב מיל ומעלה - דאורייתא. וזאת היא שיטת הרי"ף והרמב"ם המבוססת על דברי הירושלמי.

קיימת שיטה שלישית - תחומין דרבנן הן מאלפיים אמה והן מי"ב מיל ומעלה - הרז"ה, הרא"ש, הרמב"ן ובית ומדרשו. שיטה זו מתבססת על הכבלי.

הרז"ה³² בהתייחסו לשיטת הרי"ף כותב:

"כתב הרי"ף תחומין יש מהן דאורייתא ויש מהן דרבנן - סמך על דברי הירושלמי והניח תלמוד ערוך שלנו".

דברי הרז"ה מבוססים על כללי פסיקה. כאשר ירושלמי ובבלי חולקים - הלכה כבבלי. מגמת ראשונים אלה להוכיח ממקומות רבים, ככל שאפשר, בבבלי, שתחומין דרבנן, להוציא שיטת ר"ע ודעימיה הסוברים שתחומין דאורייתא, ולא נפסקה הלכה כמותן. הרז"ה מביא לכך שני מקורות: א. פרק כלל גדול³³:

"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינן בה מניינא למה לי? ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת".

היכי משכחת לה? בזדון שבת ושגגת מלאכות... (רש"י: זדון שבת לא הוי אא"כ ידע אחת מהלכותיה). לר"ש ב"ל דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע. ומדגיש הרז"ה (בעל המאור): "מדשביקנהו לרבנן ואוקמוה כיחדאי אלמא לרבנן ליכא תחומין מדאורייתא כלל". ב. הוכחה שניה שתחומין דרבנן מביא בעל המאור ממסכת ביצה³⁴:

"ולא רוכבין על גבי בהמה גזירה שמא יצא חוץ לתחום ש"מ תחומין דאורייתא!?! אלא גזירה שמא יחתוך זמורה".

מגמרא זו, אנו שומעים שלא יתכן שתחומין דאורייתא, אלא רק מרבנן.

הרמב"ן במלחמות ה'35 מביא הוכחה נוספת שהבבלי סובר תחומין דרבנן בסוגיא בשבת³⁶:

33. שבת ס"ט. 34. כיצה לו. 35. מלחמות ה' בעירובין ה. (בדפי הרי"ף). 36. שבת קנ"ג.

"אמר רמי בר חמא המחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג חייב חטאת כמזיד חייב סקילה... תנן המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה, מכלל דאיכא מידי דאין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה ומאי ניהו לאו דמחמר? לא, תחומין ואליבא דר"ע".

אם תחומין למעלה מי"ב מיל היה דין דאורייתא, לשיטת רבנן, יכלה הגמרא לכתוב כן, ומדלא כתבה, ש"מ שהוא מדרבנן. הרא"ש³⁷ מביא הוכחות נוספות וכן בקרבן נתנאל שם³⁸:
 ד. קיי"ל כריב"ל³⁹ הלכה כדברי המקל בעירוב. רש"י שם: בעירוב בכל משפטיו, ותחומין מהלכות עירובין הן.
 ה. קיי"ל⁴⁰ כחמישה זקנים שהעידו על ספק עירוב שכשר והיינו מטעם דקים להו תחומין דרבנן.
 ו. משנה בכתובות⁴¹: "ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקטנן... ועד כאן היינו באין בשבת", ובגמרא שם⁴² קסבר תחומין דרבנן.
 מקורות רבים מאד בבבלי שעולה מהן שתחומין דרבנן.
 הוכחות נוספות שתחומין דרבנן, מביאים הרמב"ן בחידושו⁴³, ובעקבותיו הרשב"א והריטב"א.
 סיכום: השיטה השלישית תחומין דרבנן הן מאלפיים אמה והן מי"ב מיל ומעלה. בשיטה זו הולכים הרז"ה; הרא"ש; הרמב"ן; הרשב"א; הריטב"א. עקרון השיטה: הוכחה ממספר מקורות שהבבלי סובר שזהו דין דרבנן, ופסיקה כמותו, כי קיי"ל שבמח' התלמודים הלכה כבבלי ולא כירושלמי.

5. שיטות האחרונים להלכה:

שיטת המחבר⁴⁴: בדין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים כותב, וז"ל:

37. רא"ש עירובין פ"א סי' כ"ד. 38. קרבן נתנאל שם אות ח'. 39. עירובין מו. 40. עירובין לה. 41. כתובות כ"ח. 42. כתובות כ"ח. 43. ח"י הרמב"ן עירובין י"ז. 44. או"ח סי' ת"ד סע' א'.

"המהלך חוץ לתחום למעלה מי' טפחים... ה"ז ספק אם יש תחומין למעלה מ-י' או לאו ומה שיהיה בדרבנן יהיה ספיקו להקל".

מלשון זו של המחבר "ומה שיהיה בדרבנן" שומעים אנו שישנם דברים שאין דינם מדרבנן אלא מדאורייתא, והיכן? - מי"ב מיל ומעלה דאו' כשיטת הרמב"ם והרי"ף (השיטה השניה). כך מסבירו המ"ב⁴⁵.

שיטת המגן אברהם⁴⁶: בדין, ההולך במדבר בשבת, המחבר כותב⁴⁷, וז"ל:

"ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת מונה שבעה ימים... ומותר לילך בו בכל יום אפילו ביום שמקדש בו".

בטעם היתר הליכה זו בכל יום אפילו ביום שמקדש בו, ואפילו לילך כמה פרסאות (יותר מי"ב מיל) כותב המ"א:

"ומותר לילך, שאם ישאר במדבר לעולם יחלל שבתות וימות בארץ גזירה".

ובס"ק ג' מסביר המ"א טעם היתר זה שמותר לו לילך אפילו ביום שמקדש בו וז"ל:

"לפי שתחומין מדבריהם ואפילו למ"ד תחומין דאורייתא כיון דלית ביה איסור סקילה לא החמירו בו".

המ"א מנמק טעם ההיתר תחילה לשיטתו - שתחומין דרבנן - א"כ וודאי עדיף שיצא מהמדבר מהר ככל האפשר, ולא יעבור שם על איסורי דאורייתא, כיון שאינו יודע באיזה יום שבת. בהמשך דבריו מסביר את שיטת המחבר הסובר שתחומין מי"ב מיל

45. מ"ב שם ס"ק ז'. 46. או"ח סי' שמ"ד ס"ק ב', ג'. 47. שם סע' א'.

ומעלה דאורייתא⁴⁸ כשיטת הרמב"ם - וטעם היתר הליכה זו הוא, שגם לשיטת הסוכרים תחומין דאורייתא, אין בו איסור סקילה, ולפיכך לא החמירו בו.

יוצא, שהמ"א סובר תחומין דרבנן בכל מקרה ואפילו מי"ב מיל ומעלה וזה כשיטת הרז"ה; הרא"ש; הרמב"ן ובית מדרשו.
כשיטה זו, משמע גם מביאור הגר"א⁴⁹ בהקשר עם דברי הרמ"א שם רז"ל:

"אם היה הולך בדרך... מתוך י"ב מיל חוץ לי"ב מיל אזלינן לחומרה למ"ד תחומין די"ב מיל הוה דאורייתא".

על דברי הרמ"א הנ"ל כותב הביאור הגר"א - תחומין דאורייתא מעל י"ב מיל זוהי שיטת הרי"ף שפסק על פי הירושלמי אולם ש"ס שלנו חולק על הירושלמי ומביא הביאור הגר"א רז"ל:

"וכן הקשה הרא"ש וכן הריטב"א, ושאר פוסקין הביאו עוד ראיות ממש בכמה מקומות תחומין דרבנן עירובין דרבנן".

משמע מביאור הגר"א שפוסק כמ"א כשיטה השלישית שתחומין דרבנן. בשו"ת אגרות משה⁵⁰ בעניין ברירה מביא ג"כ שתחומין דרבנן. הרב עובדיה יוסף בשו"ת יחווה דעת⁵¹ פוסק כמחבר ומחלק בין מעל י"ב מיל דאורייתא, מאלפיים אמה ועד י"ב מיל דרבנן.

6. סיכום:

ישנן שלש שיטות בדין תחומין:

א. תחומין דאורייתא - שיטת ר"ע, וכן פוסקים הרמב"ם בספר המצוות ור' אפרים הביאו הרמב"ן.

ב. תחומין מאלפיים אמה ועד י"ב מיל דרבנן מי"ב מיל ומעלה דאורייתא. וזו היא שיטת: הרמב"ם והרי"ף המתבססים על הירושלמי, כשיטה זו פוסק המחבר, ובעקבותיו מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת.

48. המחבר או"ח סי' שמ"ד סע' א' עפ"י הסבר המ"ב שם. לעיל. 49. או"ח סי' ת"ד סע' א' ד"ה

למ"ד. 50. או"ח ח"א ס' י"ט. 51. ח"ו ס' ט"ז.

ג. תחומין דרבנן. וזו היא שיטת: הרא"ש; הרז"ה; הרמב"ן ובית מדרשו. שיטה זו מתבססת על הכבלי החולק על הירושלמי, והלכה ככבלי במקום ירושלמי.

כשיטה זו פוסקים המגן אברהם וביאור הגר"א, ובעקבותיהם פוסק הגאון הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה.